

Cilt/Volume 3, Sayı/Issue 5, Ocak /January 2021, ss. 93-108.

Geliş Tarihi–Received Date: 24.10.2020 Kabul Tarihi–Accepted Date: 20.01.2021

ARAŞTIRMA MAKALESİ – RESEARCH ARTICLE

TAŞKENT ÖZBEKLERİNİN KIYAFET KÜLTÜRÜNDE GİYSİNİN KORUMA İŞLEVİNE İLİŞKİN DÜŞÜNCELER

GÜLÇEHRA ZUNUNOVA

ÖZ

Makalede, Taşkent Özbeklerinde giysilerin koruyucu işlevleriyle ilgili inançlar incelenmekte ve onların törensel ritüel senaryolarında koruyucu özelliklerinin derin anlambilimi ortaya konulmaktadır. Kostümün koruyucu işlevlerinin sihir, fetişizm ve diğer din biçimlerine dayanan heterojen fenomenleri kapsadığı, yani İslami ve İslami olmayan gelenekleri birleştirdiğine işaret edilmektedir.

Bir zamanlar ritüel düzlemde olan giyim kuşam zamanla büyüü ve koruyucu bir anlam kazanmıştır. Bu bağlamda Özbek giysileri üzerine birçok çalışmalar yapıldığını söylemeliyiz. Ancak, apotropik bir fon katmanı bağlamında giysilerin özel olarak tahsis edilmediği de bilinmektedir. Yaşam döngüsünün ritüelleri çok yönlü efsaneye sahiptir - ritüel simgesellik önemli gelenekler olarak korunmaktadır. Muska (apotropi) kültürel evrensellerden biri olup, çok yönlüdür ve etnik kültürlerin geleneksel yaşamının farklı yönleriyle ilişkilidir. Makalede apotropinin ilginç vektörü ele alınmakta, yani giyim ve onun detayları "bir kişiye ve onun yarattığı kültürel alana tehdit oluşturan çeşitli zararlı nesnelere yöneliktir". Kılık kıyafetteki detaylar, bireyleri ve onların yarattığı kültürel yapıyı tehdit eden zararlı simgelerden oluşmaktadır. Ulaşılan etnografik materyaller, geleneksel kıyafetlerle ilgili toplumsal görüşlerin canlılığını göstermektedir. Taşkent mahallelerinde meskun Özbekler arasından toplanan yazarın hem yayınlanmış hem de yayınlanmamış etnografik materyalleri kaynak olarak kullanılmaktadır. Karşılaştırma için Özbek bilim adamlarının yayınlarına başvurulmaktadır. Sembolizm, yani simgesellik derecesinin, giysilerin sıralamasının yanı sıra bir tılsımın işlevleriyle donatılmasının yirminci yüzyılın başında daha büyük ölçüde ortaya çıktığı, bugün Özbekistan'ın başkentinin mahallelerinde yaşayan çoğu insanın sembollerin anlamını açıklayamadığı ve modern yaşamın geleneklerde kendi ayarlamalarını yaptığı belirtilmelidir. Ancak, yine de, ritüel kıyafetlerin sembolizmi veya etnik özgüllüğü bir derece koruduğu söz konusudur.

Taşkent'teki Özbeklerin inançlarıyla ilişkili olarak sunulan malzemeler, makalenin yazarı tarafından Taşkent mahallelerinin yaşlı sakinlerinin yanı sıra ritüellerde önderlik yapan kişiler ("atinayi"), sihirbazlar ve merhumu yıkayan özel meslek sahipleri ("gassal") ile yapılan birçok röportajlarda elde edilen bilgilere dayanıldığını vurgulamak gerekir. Nitekim, geleneksel inançlara göre, üzerinde taşıdığı herhangi bir kişinin vücuduna doğrudan bitişik olan kıyafetler sahibinin ayrılmaz bir parçasıdır, onunla tanımlanır ve onun gibi olur. Bu da giyim kuşamın topluluğu korumayı amaçlayan inançla ilişkili olduğundan ileri gelmektedir.

Anahtar Kelimeler: Taşkent, Özbek, İnanç, Giyim-Kuşam, Gelenekler.

**THE THOUGHTS RELATING TO THE PROTECTION FUNCTIONS OF THE DRESS
IN THE CLOTHING CULTURE OF TASHKENT UZBEKS**

ABSTRACT

The article examines the beliefs of Uzbeks in Tashkent related to the protective functions of clothing and reveals the deep semantics of its protective properties in ceremonial ritual scenarios. It is shown that the protective functions of the suit cover heterogeneous phenomena rooted in magic, fetishism and other forms of religion, i.e. combine both non-Islamic and Islamic traditions.

It is noted that the costume, once in the ritual plane, is endowed with a magical and protective meaning. The topic of Uzbek clothing represents a large layer of publications. But works where clothing in the context of an apotropaic layer of funds is not specially allocated. The rites of the life cycle have a very multifaceted myth-ritual symbolism, one of the important links of which is protection. The amulet (apotropy) is one of the cultural

universals. It is multifaceted and associated with different aspects of the traditional life of ethnic cultures. The article will consider the "disgusting vector of apotropy", i.e. clothing and its details, aimed "at various harmful objects that pose a threat to a person and the cultural space created by him."

The accumulated ethnographic materials show the vitality of folk ideas associated with ritual clothing. Both published and unpublished materials of the author, collected among Uzbeks in makhallas (neighboring community) of Tashkent, will be used as a source. For comparison, publications of Uzbek scientists are used. It should be noted that the degree of symbolism, the ranking of clothing, as well as the endowment of it with the functions of a talisman, was manifested to a greater extent at the beginning of the twentieth century, today most people living in the makhallas of the capital of Uzbekistan cannot explain the meaning of symbols, and modern life has made its own adjustments in rituals. But, nevertheless, the symbolism or ethnic specificity of ritual clothing remains.

Explanatory models of manipulations and the meaning of symbols presented in the beliefs of Uzbeks in Tashkent were obtained by the author of the article in an interview with the older generation of residents of the Tashkent mahalla, as well as leaders of rituals ("atinayi"), witches, and washers of the deceased ("gassal"). Clothes that are directly adjacent to a person's body, in popular beliefs, are an integral part of their wearer, are identified with him, and become like him, which is reflected in a number of beliefs aimed at protecting their community.

Keywords: Tashkent, Uzbeks, Beliefs, Clothing, Ritual.

GİRİŞ

İnsanlığın tartışılmaz değerleri olan nezaket, birbirine değer verme, eski kuşağa duyulan saygı, kendini ve sevdiklerini koruma arzusu, eski çağlardan beri Özbek Türklerinin doğasında var olmuştur. Bu, yeni evlilere, bir kişinin doğumuna ve ölümüne bakmayı amaçlayan çeşitli törenlerle donatılmış yaşam döngüsünün ritüelleriyle kendi ifadesini bulmaktadır. Bunun parlak örneklerini Özbeklerin, özellikle, mahalle hayatını yaşayan Özbek toplumunun giyim kuşama ilişkili çeşitli gelenek ve göreneklerinde gözlemleyebiliriz.

Makalede, törensel ritüel senaryolarında giysilerin koruyucu özelliklerinin derin anlamı üzerinde durulacaktır. Giysinin koruyucu işlevlerinin sihir, fetişizm ve diğer din biçimlerinden kaynaklanan heterojen olayları kapsadığını ve orijinal inançların doğaüstü güçlere olan inançta birleştirildiği ve bunların birer "bezek", "süs" olarak insan bedenini süslediği anlatılacaktır.

Metodolojik olarak, kültürü bir anlamlar ağı olarak gören K. Girtz'in dediği gibi¹ malzemeyi ve anlamlar arayışını içeren analizlerle anlam arayışını içeren bir girişimde bulunmayı hedeflemekteyiz. Nitekim, burada "Kültür taşıyıcılarının bilinci ile bilimsel topluluğun dünya görüşü arasında bir bağlantı kurma" ve "popüler tanım" oluşturulması² söz konusudur.

Özbeklerin giyim kuşama kültürü üzerine Sovyetler döneminde epey çalışmalar yapılmıştır³. Ancak bu konu çalışılırken kıyafetlerin taşıdığı simgesel yönlerine fazla değinilmemiştir. 20. yüzyılın 90'lı yıllarında birçok Özbekistanlı bilim adamlarının Özbek toplumunun giyim kuşamıyla ilişkili bir kaç çalışmaları yayınlamışlardır⁴. Bu tür çalışmalarda da kıyafetler üzerine genel görüşleri bildirmekle yetinilmiş, her giysinin

¹ K. Girts, *Interpretatsiya kul'tur*, Moskva ROSPEN 2004.

² V.N. Kil'keyev, *Teoretiko-metodologicheskiye printsipy kul'turnoy antropologii Klifforda Girtsa*, Dis. ... kand. filos. nauk, Smolensk 2009 // <https://www.disserscat.com/content/teoretiko-metodologicheskiye-printsipy-kulturnoi-antropologii-klifforda-girtsa> (20 Haziran 2020 tarihinde yararlanılmıştır).

³ O.A. Sukhareva, "Drevniye cherty v formakh golovnykh uborov narodov Sredney Azii", *Sredneaziatskiy etnograficheskiy sbornik*, M., 1954, Vyp. 1, s. 299-353; O.A. Sukhareva, *Opyt analiza pokroyev traditsionnoy «tunikoobraznoy» sredneaziatskoy odezhdy v plane ikh istorii v evolyutsii (Istoriko-etnograficheskiye ocherki)*, M., 1979, s. 77-102; O.A. Sukhareva, *Istoriya sredneaziatskogo kostyuma. Samarkand (2-ya polovina XIX – nachalo XX v.)*, M., 1982; R.Y. Rassudova, "Sravnitel'naya kharakteristika muzhskoy odezhdy naseleniya Fergano-Tashkentskogo regiona (XIX – XX vv.)", *Traditsionnaya odezhda narodov Sredney Azii i Kazakhstana*, M., 1989; B. X. Karmysheva, "Arkhaischskaya simbolika v pogrebal'no-pominal'noy obryadnosti uzbekov Fergany", *Drevniye obryady verovaniya i kul'ty narodov Sredney Azii Istoriko-etnograficheskiye ocherki*, M., Nauka 1986; M.A. Bikzhanova, "Odezhda uzbekov Tashkenta kontsa XIX – nachala XX v.", *Kostyum narodov Sredney Azii (Istoriko-etnograficheskiye ocherki)*, M., 1979; M. Ruziyeva, "Posmertnaya i traurnaya odezhda uzbekov g. Tashkenta", *Kostyum narodov Sredney Azii (Istoriko-etnograficheskiye ocherki)*, M., 1979, s. 169-174; KH. Ismoilov, *An'anaviy üzbek kiyimlari*, Toshkent 1979; K.SH. Shaniyazov, Kh. Ismoilov, *Etnograficheskiye ocherki material'noy kul'tury kontsa XIX – nachala XX v.*, Tashkent 1981.

⁴ M.Y. Ibragimova, *Traditsionnaya odezhda i ukrasheniya naseleniya Surkhandar'inskogo oazisa (konets XIX – nachalo XX vv.)*, Avtoreferat na soiskaniye uchenoy stepeni kandidata istoricheskikh nauk, Tashkent 2004; S.T. Davlatova, *Qashqadaryo milliy kiyimlari: an'anaviylik va zamonaviylik*, Toshkent, Yangi asr avlodi 2006; SH.K. Nurullayeva, *Traditsionnaya odezhda uzbekov Khorezmskogo oazisa (konets XIX – pervaya polovina XX veka)*, Avtoreferat dissertatsii na soiskaniye uchenoy stepeni kandidata istoricheskikh nauk, Tashkent 2011; G. SH. Zununova, *M01aterial'naya kul'tura uzbekov Tashkenta: transformatsiya traditsiy (XX – nachalo XXI vv.)*, Tashkent, 2013

kendine özgü yönleri, özellikle, törensel kıyafetler ve onlarla ilişkili simgesel yönler üzerine fazla değinilmemiştir. Bazı çalışmalarda Özbek giysilerinin bu yanı üzerine durulduğu, giysiler ve onun yedeklerinin semantik anlamı üzerine çalışıldığı görülürse de ancak bu tür çalışmaların da fazla içerikli olmadığı anlaşılmaktadır⁵. Yabancı yazarlardan biri O.V. Gorşunova'nın Özbek kadın giysilerine adanan çalışmasının "Dış görünüm" başlıklı üçüncü bölümünde Özbek geleneksel kıyafetleri üzerine bilgiler sunulduğu ancak bir tür genelleme yapıldığı belirtilmiştir⁶.

İnsanların yaşam tarzında çeşitli törenler, gelenek ve görenekler ağırlık kazandığı gibi onların hayatında kullandıkları her çeşit eşyada çok yönlü mitolojik semboller özellik taşıyarak onların koruyucu bir vasfa sahip olduğuna inanılır. Muska (apotropi) – çok yaygın olan bir kültürel simgedir. O, çok yönlü anlam taşımakta ve geleneksel hayattaki etnik kültürün çeşitli yönleriyle bağlanmaktadır. Makalede "muska (apotropi)nin iğrenç yönleri" ⁷üzerine, yani giysi ve onun detaylarının insan yaşamı boyunca "insanlara ve onların kurdukları kültürel ortama tehlike doğuracak çeşitli zararlı objeler" olduğu üzerine de durulacaktır.

Özbek toplumu arasından toplanan etnografik malzemelerden anlaşıldığı gibi, giyim kuşamlarla ilişkili geleneklerin uzun ömürlü olması, ölümsüzleşmesi onların törensel ve ritüelli yönlerinin bulunmasına bağlıdır. Çalışmamızda kaynak olarak Özbekistan'ın başkenti Taşkent şehrindeki mahallelerde yaşayan Özbek toplumu arasından toplanan etnografik bilgilere başvurulmaktadır. Bu tür malzemelerin pek çoğu makalenin yazarı tarafından bugüne kadar yayımlanan veya hala yayımlanma aşamasında olan etnografik malzemelerden oluşmaktadır. Bunun yanı sıra, Özbekistanlı bilim adamları tarafından şimdiye kadar yayımlanan görüşler, özellikle giysi ve onun detaylarının doğüstü koruyucu vasfı üzerine bildirilen düşünceler üzerine durularak onlarla karşılaştırma yapmaya çalışılacaktır.

Burada vurgulamak gereken husus, toplumun çeşitli katmanlarıyla ilişkili giysiler ve onlarla bağlantılı sembollerin koruyucu yanı 20. yüzyılın başlarında yürütülen etnografik çalışmalarda belirtilmiş olup, bugünlerde Özbekistan'ın başkentindeki mahallelerde yaşayan toplumun çoğunluğu giysilerin bu tür simgesel yönlerini anlamamakta, epeydir unuttuğu söz konusudur. Ancak törensel giysilerin etnik özelliği hala korunduğu anlaşılmaktadır. Şunu da belirtmek gerekir ki, giysilerde bulunan nakışlar ve onların simgesel anlamıyla ilişkili bilgilerin çoğu Taşkent mahallelerinde yaşayan yaşlı insanlardan, özellikle, törenlerin gerçekleştirilmesinde öncülük yapan kadın hademeler "Atin-ayi" ve ölüyü yıkamakla görevli "Gassal"lardan bizzat makalenin yazarı tarafından derlenen bilgilerden oluşmaktadır. Anlaşılabileceği üzere, giysi insan vücuduyla doğrudan doğru ilişkili olmuş, onun taşıyıcısıyla bağlantılı olarak toplum arasında birçok inançların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Çoğu zaman giysi onun sahibin ayrılmaz bir parçası olarak algılanmış, bununla ilişkili pek çok gelenekler ortaya çıkmıştır.

Peki, giyim kuşamın ne gibi şartlar altında insanı koruyan vasıflara sahip olduğu görüşü ortaya çıkmış ve insanların törensel hayatında böyle bir ritüelli yer edinmiştir?

1. Ruhların bulunduğu bir kap yer ve koruyucu bir kabuk olarak giyim

Taşkent şehrindeki mahalle sakinlerinin belirttiği gibi, birer adamın giysisi veya onun kumaşı diğer bir adama verilirken onunla birlikte giysi sahibinin özellikleri de giysiyi alacak adama geçecektir. Buna birer örnek olarak "çille köynek" (çille gömlek) ile ilişkili düşünceleri⁸ gözden geçirmek istiyoruz. "Çille köynek" kötü ruhlardan koruyan bir vasfa sahip olduğuna inanılmakta ve Özbek ailelerinde yeni doğmuş bebeğe bu giysinin giydirilmesi onun "çille günlerinde, yani ilk kırk gününde sağlığının korunmasını sağladığı görüşü pek yaygındır. Bebeğin "çille" (kırk) günleri Taşkent Özbeklerinde birer geçiş dönemi olarak algılanır ve onun sağlıklı olarak yetişmesi için "çille köynek" töreni gerçekleştirilir⁹. Bu törenle ilişkili belirli bir kurallar bulunmaktadır: "çille köynek" güneşin çıktığı vakitte dışarıda bırakılmaması gerekir; kötü ruhlar gömlek aracılığıyla bebeğe bulaşabilir. "Çille gömlek" 40 gününü doldurmuş bebeğe giydirilmemelidir; eğer böyle yapılırsa kötü ruhlar bebeğe zarar verebilirler, yani "çille basadı" (çille basacaktır).

Burada halk inancına göre "çille" deyimine herhangi bir zararlı olağanüstü varlık olarak bakıldığını da vurgulamak gerekir. Bu konu G.P. Snesarev'in Özbek gelenekleri üzerine yayımladığı çalışmalarda epey incelenmiştir¹⁰. Bazı Özbek ailelerinde kırk günlük bebeğin üzerindeki gömleği 40 günden sonra çıkartılarak köpeğe giydirildiği, ondan sonra da "çille gömlek" yeni bebek doğumuna kadar saklandığı gibi bir gelenek

⁵ G. SH. Zununova, *Material'naya kul'tura uzbekov Tashkenta: transformatsiya traditsiy (XX – nachalo XXI vv.)*, Tashkent, 2013.

⁶ O.V. Gorşunova, *Uzbekskaya zhenshchina. Sotsial'nyy status, sem'ya, religiya. Po materialam Ferganskoj doliny*, Moskva 2006.

⁷ V.I. Dynin, *Oberezhnye funkcii zhilishcha i odezhdı v russkoj narodnoj kul'ture XIX–XX vekov*, Filo Ariadne 2018, № 2, <http://filoariadne.esrae.ru/pdf/2018/2/216.pdf> (Müracaat edildiği tarih: 20.08.20).

⁸ *Çille* – Farsça çil, çihil («kırk») sözcüğünden türetilmiş, çeşitli törenlerde bu deyim kullanılarak bebeğin, gelinin, merhumun ilk kırk günlerini ifade etmeye başlamıştır (S.S. Gubayeva, "İnitsiatsionnyye obyady v pogrebal'no – pominal'nom obyade), *Etnograficheskoye Obozreniye*, №6, 2005; L.A. Chvyr', "Tri «chilla» u tadjikov", *Etnografiya Tadjikistana. Sbornik statey*, Dushanbe 1985).

⁹ L.A. Chvyr', "Tri «chilla» u tadjikov"..., s.7.

¹⁰ G.P. Snesarev, *Relikty do musul'manskikh verovaniy u uzbekov Khorezma*, M., 1969, s. 127.

TAŞKENT ÖZBEKLERİNİN KIYAFET KÜLTÜRÜNDE GİYSİNİN KORUMA İŞLEVİNE İLİŞKİN DÜŞÜNCELER

bulunmaktadır. Bu tür gömleğin köpeğe giydirilmesi törensel olarak bebeği “temiz olmayan güçlerden arındırmak amacını taşımaktadır. Toplum arasında korunan bu inanç, görünüşten Zerdüşti geleneklerle ilişkili olup, köpeğe uğur getiren canlı olarak bakılması ve onun birer temizleyici güce sahip olduğu düşüncesiyle bağlantılı olmalıdır. Bu inanca göre, “köpekler kendi bakışlarıyla şeytanları kovarak onların ölüye yaklaşmasının önler, o yüzden köpeklerden pek çok temizleyici ayinlerde ve ölü gömme ve ölüyü anma törenlerinde yararlanılmıştır»¹¹.

Nitekim “çille gömlek” bebeğin tedavisinde de kullanılmıştır. Bu konuda Taşkent mahallelerinden birinde etnografik saha çalışması sürdürürken ilginç bilgilere denk gelinmiştir. Enformasyoncuların vurguladıklarına göre, eğer bebek ilk kırk günlerinde hastalanırsa ve kilo almadıysa gömlek kuru buğday taneleriyle doldurularak sarılmış ve birer nehre veya herhangi bir su kaynağına bırakılmış, gömleğe sarılmış buğday taneleri göğeri koruyan bebeğin iyileşeceğine inanılmıştır. Eğer bebek çille (kırk) günlerinde ölürse gömlek bir kenara atılmıştır.¹²

İnanca göre, “çille gömlek” daha bereketli olması ve “kötü ruhlar” a karşı daha güçlü savunacak duruma gelmesi için bu tür gömleği yedi adet bebek ard ara taşıması gerekir. Çille gömleği hazırlanırken esas olarak eski parlak tekstil malzemelerinden yararlanmaya, özellikle, yaşlı insanlardan onlara kadar ulaşan kumaşların seçilmesine özen gösterilmiştir¹³. Bunun yanı sıra, uzun ömür yaşayan yaşlı birisinin yas gününde katılımcılara dağıtılan kumaşların yeni evlenecek gençlerin evine “payendaz” (halı) olarak döşenmesi uğur getireceğine inanılmıştır¹⁴. Burada P.L. Toporkov’ın vurguladığı gibi “yaşlılıkla ilişkili kendine özgü mitoloji” söz konusudur.¹⁵ Nitekim burada eski yıpranmış eşyaların doğurganlık, canlanma yanı bulunduğu dair düşüncelerin izleri yatmaktadır. Yeni giysinin yabancı bedene tehlike doğurabileceği gibi bir gelenek de söz konusudur. Bu yüzden herhangi bir giysiyi giymeden önce onun baş üzerinden dolaştırılması ve koruyucu söz olarak algılanan “Bismillah...” kelimesinin söylenmesi öngörülmektedir.

“Çille gömlek”i bebeğin annesi veya babaannesi / anneannesi dikmiştir. Gömleğin yeni (kolu) çoğu durumlarda dikilmeden bırakılmıştır¹⁶. Buna benzer gelenek Harezm Özbeklerinde de görülür. Taşkentli Özbek kadınlar gömleğin bu kısımlarının dikilmesi daha sonra doğacak bebeğin olumsuz etkilenmesine veya doğumun başarılı gerçekleşmeyeceğine inanmaktadırlar.¹⁷ Pamir Taciklerinde gelin beş altı gömlek dikmekle yetinir ve onların koltuk veya kol kısmını dikişsiz bırakılmakta, böylece, onun çocuk sahip olmasında başarı sağlanacağına, bu konuda herhangi bir kötü durum olmamasına inanılmaktadır¹⁸.

Özbek topluluğunda geleneksel olarak şimdi bile merhumun üzerinde dikilmemiş (veya hafifçe dikilmiş) kenarları olan bir kefen takılması pek yaygındır¹⁹. Burada sonsuz yaşam döngüsü düşüncesi ve metapsikoz fikir, ölen kişinin ruhunun yeni doğmuş bir bebeğe göçü hakkındaki düşünce açıkça kendini hissettirmektedir. Bebeğin ve merhumun fazla dikişleri bulunmayan veya bir kısmının dikişsiz bırakıldığı kıyafetleri yeniden yerleşim için açık sınırları sembolize etmektedir. Özbek inancına göre, kıyafet birçok etkinliklerde, özellikle doğum, evlilik ve cenaze törenlerinde, yaşamdaki kritik anları ve dönemleri olumsuz etkileyebilir. Ölen bir atanın klanın yeni bir üyesine reenkarnasyonu fikri, Horezm’de etnografik çalışmalar sürdüren G.P. Snesev’in eserlerinde oldukça derin incelenmiştir. Adı geçen bilim adamı, Horezm Özbekleri cenaze törenleri döngüsünde, merhumun ruhunun yaşayan insanlara reenkarne edildiğini düşündüren ritüel benzeri bir uygulama gerçekleştirebilir. Yani kısır kadınların küçük mendilleri, kumaş parçalarını ve bazen de bütün maddeyi merhumun bedeni ile sedyeye fırlattığı görülmüştür. Bu tür ritüel eylemler bedeni terk eden bir ruhun, yeni bir üyesinde tekrar dünyaya gelmesi için “yakalanmasını” hedefler. Ayrıca kökeni çok eskilere dayanan ilkel bir düşünce olduğu da söylenebilir²⁰. Tabut üzerine atılan kumaşın önemi sadece ruhun reenkarnasyonu ile ilgili değil, aynı zamanda kısırlığa karşı apotropik yani kötülüklerden koruma vektörü olarak da değerlendirilebilir.

Yukarıda da belirtildiği gibi, kıyafet Özbek toplumunda onu kuşanan insanının ruhuyla yan yanadır. O yüzden giyim kuşam kararsızlık amili olarak algılanmaktadır. Bir taraftan giysi bereket ve hayrı sergilemekte, diğer yandan da onun negatif bir etki yapabileceğine inanılmaktadır. Özellikle bir yabancı giysiyi dokunmasıyla negatif etkinin ortaya çıkabileceği iddia edilir. Bu yüzden Taşkentli Özbekler üzerindeki giysiyi herhangi birisine verdiği takdirde (hediye, pazarlama) bu tür kötü etkiler için önlem almaktadır. Misal elbisenin

¹¹ K. G. Gorb, A.A. Pugachevskiy, “Sobaka v mirovykh religiyakh”, *Sobaki i religiya; mify, suyeveriya i magiya / https://www.setter.dog/stati/2302-sobaki-i-religija-mify-sueverija-magija.html* (Время обращения 20.08.2020)

¹² Yazarın saha çalışmaları malzemeleri. Taşkent şehri Koş-tut mahallesi. 1996 yılı.

¹³ Yazarın saha çalışmaları malzemeleri. Taşkent şehri Aklan mahallesi. 1996 yılı.

¹⁴ S.T. Davlatova, *Qashqadaryo milliy kiyimlari: an'anaviylik va zamonaviylik*, Toshkent, Yangi asr avlodi 2006, s. 142.

¹⁵ P.L. Toporkov, “Simvolika i ritual'nyye funktsii predmetov material'noy kul'tury”, *Etnograficheskoye izucheniye znakovykh sredstv kul'tury*, L., 1989, s.97.

¹⁶ Yazarın saha çalışmaları malzemeleri. Taşkent şehri Çukur Köprük mahallesi. 1996, 2014 yılları.

¹⁷ M.A. Bikzhanova, “Odezhda uzbechek Tashkenta kontsa XIX – nachala XX v.”..., s.134.

¹⁸ T.D. Ravdonikas, *Essays on the history of clothing of the population of the North-Western Caucasus*, L., 1990, s. 40.

¹⁹ Yazarın saha çalışmaları malzemeleri. Taşkent şehri Koş-tut, Çukur Köprük, Semerkant Darvaza mahalleleri. 2009 yılları.

²⁰ G.P. Snesev, *Relikty do musul'manskikh verovaniy u uzbekov Khorezma...*, s. 126.

düğmesi kopartılmakta, kül konup konmadığına dikkat edilmekte, ateş üzerinden geçirilmekte vb.²¹. O yüzden yaşlı kesim kendi kıyafetlerinin yabancı birisine verilmesini uğursuzluk saydığı bilinmektedir.

Bütün bunlarla birlikte geleneklerin değişime uğradığı görülmektedir. 20. yüzyılın 80'li yıllarının ortalarında ve bugünlerde Batı ülkelerinin etkisiyle çeşitli ticarî ilişkilerin artması Özbek gelininin düğünün daha ilk gününde Batı Avrupa tarzı gelinlik giymeye başladığı görülmektedir. Böyle bir gelinliği taşımak gelin için düğün gününde katılımcıların önünde onun ailesinin makamını yükseltmektedir ve buna olumlu, hatta prestijli olarak bakılmaktadır. Ancak bu tür yaklaşım her aile için maddi yönden uygun gelmemekte o yüzden gelinliği kiralama yaygın bir uygulamadır. Gelinin Batı Avrupa tarzı gelinlikle düğün salonunda bulunması yaşlı kesim tarafından fazla olumlu karşılanmamakta, o yüzden gelinin tüm düğün gününde değil, sadece tüm konakların davet edildiği düğün salonunda Avrupa tarzı gelinliği giydiği görülmektedir. Düğün günü diğer etkinliklerde, örneğin, *nikah*, *gelin selam* ve diğerlerinde gelin kendisi için dikilen milli kıyafetleri giyinir. Taşkent mahallelerinin sakinleri olan yaşlı Özbeklere göre, son on yıllarda Özbek kızlarının “yabancı omuzlu” gömlek kuşanması onların kaderini olumsuz etkileyebilir²².

Özbek toplumunda yas kıyafetlerinin de koruyucu bir işlevi vardır. Öncelikle yas tutan insanları belirten ve yakın zamanda bir gelinin veya yeni doğmuş bir bebeğin ortaya çıktığı ailelere bilgi aktaran törensel kıyafetlerin giyildiği görülür. Bunun yanı sıra, yas yerini ziyaret etmek onlar için bir tabu olduğu da bilinmektedir. Aynı zamanda yas tutanların özel kıyafetleri giymesi belirli bir tılsım görevini yapmaktadır. Gelenek gereği yıl boyu cenaze elbisesi değiştirilmeyecektir. Bu, ikili karşıtlıklar ve muhalefetin kirliliği (daha doğrusu, perişan) - temiz olmasıyla açıklanabilir. Yenilemenin saflığından kaçınma arzusu, aksi takdirde ölümlerin yaşamı onlarla birlikte alacağı düşünceleriyle açık bir şekilde açıklanmaktadır²³.

Yirminci yüzyılın başında, geleneğe - “irim”e (bir tür geleneksel inançlar mecmuine) göre, törensel cenaze elbiselerinin etekleri ve kollarına dikiş yapılmamaktadır²⁴. Bunun temelinde ölüm sonrası kefenin düğümler halinde dikilmemesi gerektiği inancı yatmaktadır. Böylece ruhun kişiden özgürce uçuşması sağlanacağına inanılmaktadır. Bağlı düğüm birer bariyer görevi göreceği düşünülmektedir. Bu durumda, sarılı olmayan yas kıyafetleri, büyük olasılıkla ölümden sonra insanın ölümsüzlüğe kavuşmasına yardım edecektir. M. Payziyeva'nın belirttiği gibi, bu tür elbiseleri merhumun aile üyeleri “kir yuviş” (çamaşır yıkama) törenine kadar üzerinde taşımaları gerekmektedir²⁵. Yas tutan bir kişinin, ölüm bağlamında “ölik çille” (ölü çillesi) olarak adlandırılan kırk günlük bir dönemin kurallarına uyması gerekli olmuştur²⁶. Taşkent Özbekleri arasında, ölen kişinin ruhunun bu süre zarfında evin yakınında dolaştığına ve ancak kırk gün sonra evinden ayrılarak anma günlerinde yine döndüğüne inanılmaktadır²⁷. Bir yıl sonra, merhumu anma töreni düzenlenmekte, ardından merhumun yakın akrabaları koyu renkli matem elbiselerini üzerlerinden çıkarılarak normal kıyafetlerine döndükleri gözetlenmektedir (“ak kıydi” – “beyaz giyme” töreni söz konusudur)²⁸.

Kıyafetin koruma işlevi, geleneksel kadın düğün kıyafetleri ve gelin kostümü gibi çeşitli detaylarda kendi ifadesini bulmaktadır. Bu nedenle, Taşkent Özbeklerinin inancına göre, bir elbisenin yaka, etek ucu ve kol gibi “açıklıkları”, kötü ruhların girişi olarak hizmet edebilecekleri için tehlike ile dolu olduğuna inanılır. Bu nedenle desenli süslemeler (nakış, kenar) birer muska işlevini yapmaktadır²⁹. Udmurtların kıyafetlerini inceleyen A.P. Orlov bu konuda daha içerikli anlatmıştır³⁰.

19. yüzyılın sonu – 20. yüzyılın ilk çeyreğindeki geleneksel kıyafetlerde canlı yaratıkların resimlerinin bulundurulması hemen hemen imkânsızdır. Bu düşünce hem kumaşların çiziminde, hem de nakışta vb.lerde kendini hissettirmiştir. Burada, kısmen geometrik görünümlü Arap yazısının koruyucu vasıflara sahip olduğu düşüncesiyle birlikte, bazen süsleme düzeyinde (arabesk) stilize edilmiş çiçek motiflerinin hâkim olduğu söz konusudur³¹. E.Y. Smirnova “Kuran’ın yazıldığı bir Vahiy alameti olan Arap dili, Müslüman dünyasında kutsal bir dil olarak kendini kabul ettirmiş ve Arap alfabesinin son derece grafiksel olan ana hatları büyümlü bir güçle

²¹ R.YA. Rassudova, “Srvnitel'naya kharakteristika muzhskoy odezhdy naseleniya Fergano-Tashkentskogo regiona (XIX – XX vv.)”..., s. 139; Yazarın saha çalışmaları malzemeleri. Taşkent şehri Koş-tut, Çukur Köprik, Semerkant Darvaza mahalleleri. 2009 yılları.

²² Yazarın saha çalışmaları malzemeleri. Taşkent şehri Semerkant Darvaza mahallesi. 2009 yılı.

²³ V. Orlov, *Veshniy mir udmurtov (k semantike material'noy kul'tury)*, Diss...kand.ist.nauk, Ijevsk 1999, s. 133.

²⁴ Yazarın saha çalışmaları malzemeleri. Taşkent şehri Yeni Şehir Mahallesi. 1998 yılı; Semerkant Darvaza mahallesi. 2009 yılı.

²⁵ Merhumun defninden sonra ilk 3-5. günler arasında gerçekleştirilen tören. Bu günler arasında bedeninin merhumun tenesinden ayrılmaya başlaması söz konusudur.

²⁶ Özbeklerde merhumu gömme ve anma ile ilişkili törenler ve bunlarla ilişkili ilk kırk günlerle konusunda bkz. M. Payziyeva, *Traditsionnyye i sovremennyye pokhoronno-pominal'nyye obryady uzbekov (na materialakh g. Tashkenta)*, Tashkent 2014, s. 108.

²⁷ Yazarın saha çalışmaları malzemeleri. Taşkent şehri Yeni şehir mahallesi, 1998 yılı; Semerkant Darvaza mahallesi. 2009 yılı.

²⁸ Yazarın saha çalışmaları malzemeleri. Taşkent şehri Yeni şehir mahallesi, 1998 yılı

²⁹ Yazarın saha çalışmaları malzemeleri. Taşkent şehri Yeni şehir mahallesi, 1998 yılı; Semerkant Darvaza mahallesi. 2009 yılı.

³⁰ V. Orlov, *Veshniy mir udmurtov (k semantike material'noy kul'tury)*..., s. 123.

³¹ SH.M. Shukurov, *Iskusstvo srednevekovogo Irana: formirovaniye printsipov izobrazitel'nosti*, M.: Nauka, 1989, s. 126.

TAŞKENT ÖZBEKLERİNİN KIYAFET KÜLTÜRÜNDE GIYSİNİN KORUMA İŞLEVİNE İLİŞKİN DÜŞÜNCELER

donatılmaya başlanmıştır. Herhangi bir nesneye uygulandığında, böyle bir yazı “kutsallaştırılmış” ve o sıradanlıktan kutsal bir şekilde önemli bir dizi haline getirildiğini” yazmaktadır³².

2. Kuşak

Özbeklere göre, etkili bir savunma aracı kemerdi. Kemer, birçok kültürde tılsım olarak kullanılmıştır. Bazı araştırmacılar, kemerin bu anlamını düzenli bir daire, kapalı bir daire şeklindeki biçimiyle ilişkilendirirler³³. P.A. Orlov, kemerin aynı zamanda bir sınır statüsüne sahip olduğunu ve “kendininkini” “başkasınıkinden” ayırdığını kaydetmiştir³⁴. Bu eşleştirme ile ilgili eylemlerde izlenebilir. Örneğin, Özbekistan’ın Kaşkadya bölgesi Özbeklerinde korunan geleneğe göre, bir kızla evlenmek istedikleri anda gelin adayının evinin hemen eşliğinde, kemerleri ve çeşitli düğümleri gevşetip çözdükleri biliniyor³⁵. Bu şekilde hala yabancıların kalplerini “yatıştırmanın”, “yumuşatmanın” mümkün olduğuna inanılıyor. Kemer, dış dünyanın istenmeyen etkilerini içermenin en etkili yolu olarak kabul edilir ve çözülmesinin, gelecekteki akrabaların sihirli koruma çemberine girmesine izin verilmesine inanılır.

Yeni doğan bebeği beşiğe yerleştiren Taşkent Özbekleri, bu durumda insan vücudunun yapısında sembolik olarak “üst” ve “alt” arasında ayırım yapan bir tılsım olan bir kemerle sıkıca bağlanacağını ummaktadırlar³⁶. Bir bebeğin sınıksız kundaklama geleneğinin baş / beden anlamlarıyla dikkat çeken karşılığı gerçekleştirilmesi dikkat çekicidir. Etnografik literatürde, yeni doğmuş bir bebeğin sıkı kundaklama geleneğinin sembolik yönü, çocuğun vücudunu “tamamlama” arzusu olarak yorumlanır³⁷. Aynı zamanda belli bir süre dolmadan, genellikle kırk gün önce bile bebeğin insanların dünyasına ait olmadığı vurgulanmalıdır³⁸. Örneğin Tacikler, Kazaklar ve diğer halkların görüşlerine göre, insan ruhu bir çocuğu ancak kırk gün sonra aşılır³⁹.

Bunun ışığında, çocuğun ilk giysisinin Farsça adı “ölüden diriliş gömleği” anlamında olan bir tür elbiseyle tanımlayabiliriz. Çocuk, öteki dünyadan döndüğünde, Farsların “ölülerden diriliş gömleğine büründüğü gibi Orta Asya halkların da bu tür elbise “it köylek” (köpek gömleği) olarak adlandırılmaktadır⁴⁰.

Kemer, bir erkek takımının gerekli bir parçasıdır. Kemerin mitolojisi (*belbağ* – “bel bandajı”. - G.Z.) büyük ölçüde insan vücudunun merkezi, ortası - alt sırt, bel ile olan bağlantısı ile belirlenir⁴¹. Burada muhtemelen dünyanın üç bölümlü bölünmesi hakkında eski Türk kozmolojisinin bir yankısı yatmaktadır. Yani Eski Türk inancındaki dünyanın üç bölümlü bölünmesi hakkındaki mitlerle bağlantılı düşünceler gözetlenmektedir⁴². Kemerin antroporeik vektörü de cenaze ve anma töreninde akrabaları desteklemeyi amaçlıyordu. Bu nedenle, Taşkent Özbekleri ölen kişinin yas tuttuğu sırada “belbağ” ile bir “çapan” (“cüppe”) ile kuşandığı yaygındır.

“Kir yuviş” (çamaşır yıkama) töreninden önce kadınlar da bellerini bir atkı ile sardıkları bilinmektedir. Belbağın, devam eden olaylara karşı koruma unsurlarından biri olduğuna inanılmakta, cenaze töreninde kişiye güç veren birer destek olarak algılanmaktadır⁴³. M. Paizieva, Taşkent Özbeklerinin belbağın yalnızca merhumun evinde taktıklarını ve komşularla dışarı çıktıklarında, yakın zamanda orada ortaya çıkan bir gelin veya bebek olabileceği için çıkardıklarını kaydetmiştir. Bu gerçek, kırk gün pozitif durumda olanlar üzerinde olumsuz bir etki yaratmaması için yukarıda bahsedilen “tırık çille” (diri çille)⁴⁴ ve “ölik çille” (ölü çille)⁴⁵ ile ilgili olan ve kesişmemesi gereken inançla açıklanmaktadır. Koruyucu giysi vektörü sadece yaşayanlara değil aynı zamanda ölümlere de yöneliktir. Bu, ölen kişiyi yıkayan “gassal” a merhumun çamaşırlarını bir başlıktan başlayıp

³² Ye.YU. Smirnova, Magiya v traditsionnom mirovozzrenii: po materialam traditsionnoy ovezhdy sibirskikh tatar // <http://www.ic.omskreg.ru/cultsib/trad/sm.htm>

³³ N.I. Tolstoy, *Yazyk i narodnaya kul'tura. Ocherki po slavyanskoy mifologii i etnolingvistike*, M., 1995, s. 109.

³⁴ V. Orlov, *Veshniy mir udmurtov (k semantike material'noy kul'tury)*..., s. 140.

³⁵ Yazarın saha çalışmaları malzemeleri. Kaşkadya vilayeti Akrobat köyü. 2006 yılı.

³⁶ Yazarın saha çalışmaları malzemeleri. Taşkent şehri Sağban, Kökçe, Semerkant Darvaza, Çukur Köprük mahalleleri, 1999, 2000, 2003, 2009 yılları.

³⁷ V.E. Sharapov, «Kontsepsiya» chelovecheskogo tela v traditsionnom mirovozzrenii komi”, *Gendernaya teoriya i istoricheskoye znaniye*, Materialy seminarov, Syktyvkar 2004.

³⁸ S.S. Gubayeva, “Put' v zazerkal'ye”, *Sredneaziatskiy etnograficheskiy sbornik*, M., 2001, Vyp. 4, s. 166.

³⁹ M.S. Andreyev, *Tadzhiki doliny Khuf (verkhov'ya Amudar'i)*, Stalinabad: AN Tadzhikskoy SSR, 1958, Vyp. II, s. 49; A.T. Toleubayev, *Relikty doislamskikh verovaniy v semeynoy obryadnosti kazakhov (XIX - nachalo XX vv.)*, Alma-Ata: Galym, 1991, s. 130.

⁴⁰ S.S. Gubayeva, “Initsiatsionnyye obryady v pogrebal'no – pominal'nom obryade”, s. 133.

⁴¹ V. Orlov, *Veshniy mir udmurtov (k semantike material'noy kul'tury)*..., s. 137.

⁴² *Tyurkoyazychnykh narodov mifologiya*, Mify narodov mira. Entsiklopediya v dvukh tomakh. Vtoroye izdaniye, Moskva 1987.

⁴³ Yazarın saha çalışmaları malzemeleri. Taşkent şehri Sağban, Kökçe, Semerkant Darvaza, Çukur Köprük mahalleleri, 1999, 2000, 2003, 2009 yılları.

⁴⁴ *Tirik çille* – bebek doğumunun ve düğün günlerinin ilk kırk günleri ile bağlantılı bir terim. Bu konuda bkz. *Paizieva M. Traditsionnyye i sovremennyye pokhoronno-pominal'nyye obryady uzbekov (na materialakh g. M. Payziyeva, Traditsionnyye i sovremennyye pokhoronno-pominal'nyye obryady uzbekov (na materialakh g. Tashkenta)*, s.108.

⁴⁵ Yazarın saha çalışmaları malzemeleri. Taşkent şehri Bahar, Semerkant Darvaza mahalleleri. 2009 yılı.

ayakkabılarla biten tüm giysi setiyle sunma ritüeline yansır, böylece ölen kişiye “öteki dünyada” giysi sağlanmış olacağı söz konusudur⁴⁶.

3. İplik

Kuşağın ortaya çıkmasında ipliğin kendine özgü yeri bulunmaktadır. Yas töreninde çok sayıda işaretler ve onlarla ilişkili inançlar yer almaktadır. Merhumun bulunduğu ev ve yasta bulunan insanlar hamile kadınlar ve çilleli kadın (doğumdan sonraki ilk 40 günlük) için tehlike sayılmıştır. Onların merhumun bulunduğu eve girmesi, yas töreninde bulunan adamlarla konuşması öngörülmemiş, çünkü “öbür dünyanın” “kötü ruhları” yeni doğuran kadına ve bebeğe zarar verebileceğinden kuşulanılmıştır. Eğer ölen kişi hamile veya yeni doğmuş bir kadının yakın bir akrabasıysa, o zaman kaçınılmaz olarak cenaze ve anma döngüsüne katılırsa, kişinin öldüğü eve geldikten sonra yırtılması ve kefen konması gereken beyaz bir ipi bileğine kefen ipliğinden bağlamak zorunda kalmıştır⁴⁷. Burada, muhtemelen iplik, “kötü ruhlarla” karşı bir tür muska ve aynı zamanda etrafındakilerden hamile bir kadını belirli bir sembolik işaretle ayrı tutman amacını taşımaktadır. Pek çok insanın ritüel ve mitolojik geleneklerinde, bir ipliğin imgesi bir yandan yaşam, kader, zaman - diğer yandan yol, bağlantı - metafor olarak öne çıkıyor⁴⁸. İpliği sarmak, örme, kırmak onların böyle bir karakterine uygun düşmemekte, bu tür hareketlerin diğer dünya ile gerçek hayat arasındaki bağlantının kopmasına neden olacağına sebep olabileceği sanılmaktadır⁴⁹. Tacikistan’ın Külyab bölgesindeki Tacikler arasında, bebekleri olan kadınların getirdiği ipliklerle kefen dikmek gelenekseldir: ipliği çocuğun boyuna göre ölçerler. Kefenin ipliğinin tamamı kullanılmamışsa, kalıntıları kefen yerleştirilir ve ölen kişiyle birlikte gömülür. Bu, çocuğun raşitizmden hastalanmaması için yapılır. Bir cenaze töreni düzenlenerek (bu durumda, bir çocuk yerine iplikler. – G. Z.), bu hastalığın atfedildiği “kötü ruhları” kandırmaya çalışırlar⁵⁰. Taşkent’teki yasal olmayan magiya (sihirbazlık) ile meşgul olan pek çok kişiler (*falbin, kinneçi*) kendi uygulamalarında kırmızı ipi kullandıkları görülür⁵¹.

20. yüzyılın başlarından bugüne kadar Taşkent Özbekleri kıyafetle ilişkili çeşitli ayinler gerçekleştirmişlerdir. Örneğin, nikah töreni vaktinde damadın taşıdığı uzun kaftan “çapan”ın omuz kısmına iğneyle beyaz ipliğin geçirildiği görülmektedir. Bu merasimin temelinde evlenmekte olan gençlerin gelecekte mutlu ve refah içinde yaşamaları, bu iplikler gibi biri diğerinden ayrılmayarak barışçıl bir yaşam sürdürmeleri niyet edilmektedir⁵². Büyük ihtimalle, bu geleneğin semantiğinde ipliğin birleştirici bir rol oynaması yatmaktadır. İp, iplik sözcüğü birleştiren, dokuyan, biri diğerine bağlayan anlamında birçok deyimlerde ve atasözlerinde yer alması da bunu tespit eder⁵³. Bilimsel edebiyatta belirtildiği gibi, bağlamak – ayinsel bir harekettir ve korumacılık görevini yapmaktadır. Böylece, onun doğum, büyüme, çoğalma ile uygunluk sağladığı düşünülmektedir. Dikmek ve dokumak ise nikahi simgelemektedir⁵⁴.

R.A. Sultangariyev’in belirttiklerine göre, Türk topluluklarında dokuma güneş ışığını temsil etmekte, güneş ışığı da hayatın başlangıcı ve semantik olarak Göğe ileten bir araç olarak algılanmaktadır⁵⁵.

4. Kumaş

Kumaş, ipliklerin biri diğerine eklenmesi, yani dokunmasıyla elde edilen birer maddî ürün olarak Özbek kültürünün mitolojik ayinsel uygulamalarında ayrı bir yer edinmektedir. Bugünlerin etnografi biliminde kumaş ürünlerin simgesel anlamıyla ilişkili çeşitli görüşler ortaya atılmıştır. N.İ. Gagen-Torn’a göre, törenlerde kumaş ve iplerin kullanılması onların magik anlamlarıyla ilişkilidir⁵⁶. Bugünlerde gerçekleştirilen çeşitli merasimlerde onların kullanılması bu tür araçların iki dünya arasında aracılık yapması ile ilişkilidir⁵⁷. Pek çok toplumların mitolojik ritüel (ayinsel) merasimlerinde kumaşın kullanılması onun yaşam metoforisini olarak görüldüğü, bir yandan keder ve zamanla ilişkili olduğu, diğer yandan da insanın katedeceği yol, ilişkiyle bağlanmaktadır⁵⁸.

İplik çeşitli etnosların geleneksel kültüründe semantik anlam taşımaktadır. Komi toplumunda defin merasimi sırasında ölen adamın yatak takımları sokağa çıkartılarak askıya asılmaktadır⁵⁹. Cenaze töreni sırasında

⁴⁶ a.g.e.

⁴⁷ Yazarın saha çalışmaları malzemeleri. Taşkent şehri Bahar, Semerkant Darvaza mahalleleri. 2009 yılı.

⁴⁸ A.K. Bayburin, *Ritual v traditsionnoy kul'ture*, SPb.: Nauka, 1993, s. 217-223.

⁴⁹ V. Orlov, *Veshniy mir udmurtov (k semantike material'noy kul'tury)*..., s. 157, 158.

⁵⁰ N. Babayeva, L. Bakhtovarshoyeva, “Savan”, *Kostyum narodov Sredney Azii*, M., 1979, s. 132.

⁵¹ Yazarın saha çalışmaları malzemeleri. Taşkent şehri Sebzar mahallesi. 2011 yılı.

⁵² Yazarın saha çalışmaları malzemeleri. Taşkent şehri Kökçe mahallesi. 1998 yılı.

⁵³ A.A. Potebnya, *Simvol i mif v narodnoy kul'ture*, M.: Labirint, 2000, s. 66.

⁵⁴ A.V. Gura, “Brak”, *Slavyanskiye drevnosti: Etnolingvisticheskiy slovar'*. V 5-ti tomakh. T. I. (A-G), M.: Mezhdunarodnyye otnosheniya, 1995, s. 248. <https://docviewer.yandex.com>

⁵⁵ R.A. Sultangariyeva, *Semeynoy obryadovyy fol'klor bashkirskogo naroda*, Ufa 1998, s. 36.

⁵⁶ A.P. Kosmenko, “Funktsiya i simbolika vepsskogo polotentsya”, *Fol'kloristika Karelii*, Petrozavodsk, 198, s. 48.

⁵⁷ N.A. Lavonen, “Karel'skaya skatert': yeye funktsii v narodnom bytu i traditsionnoy obryadnosti”, *Obryady i verovaniya narodov Karelii*, Petrozavodsk, 1994, s. 89; A.P. Kosmenko, “Funktsiya i simbolika vepsskogo polotentsya”, s. 38-55.

⁵⁸ Ye.V. Popova, *Semeynyye obychai i obryady besermyan (nachala XX – 90-yye gg. XX v.)*, Izhevsk 1998, s. 208; L.S. Khristolyubova, *Semeynyye obryady udmurtov*, Izhevsk: Udmurtiya 1984, s. 90.

⁵⁹ V. Orlov, *Veshniy mir udmurtov (k semantike material'noy kul'tury)*..., s. 162.

TAŞKENT ÖZBEKLERİNİN KIYAFET KÜLTÜRÜNDE GİYSİNİN KORUMA İŞLEVİNE İLİŞKİN DÜŞÜNCELER

ve Karel toplumunda merhumun evinde açık bir pencereden havlu asılması yaygın olmuştur. Sonra ölen kişiyi masaya doğru uzatıyormuş gibi masanın üzerine koyulmaktadır. Afrika halklarından biri Kalabri toplumunda merhumun geleneksel cenazesinde, ölenin onuruna duvarlar, tavan, mobilyalar lüks bir şekilde kumaşlarla kaplandığı görülmektedir⁶⁰.

Kumaşın arabuluculuk işlevi, Taşkent Özbeklerinin cenaze ve anma törenlerinde açıkça görülmektedir. Örneğin, merhumun ailesinde cenazenin bulunduğu gün avluya bir seccade (*cay-namaz*), masa örtüsü, havlu ve çivi (*kazık lüngi*) asılmıştır. Onların diğer ucu yere ulaşacak şekilde asılması bir gelenek halini almıştır⁶¹.

Çeşitli edebiyatların analizi ve yazarın gözlemleri, yukarıda bahsedilen ritüeller sırasında dokunmuş ürünlerin diğer dünyalarla gerekli teması sembolize ettiği, “bizim dünya” ile “yabancı dünya” arasındaki karşıtlığı geçici olarak zayıflatığı, kendi dünyalarını açtığı ve böylece ölenlerin oluşan “kapı” içinden geçmesi için hayati önem taşıdığını gösteren birer değerler olduğu anlaşılmaktadır. Böylece merhumun “öbür dünyada korunacağına inanılmamaktadır⁶². P.A. Orlov’a göre, bu bağlamdaki dokular, farklı mekânsal lokasyonları birbirine bağlayan, insanlar ve ruhlar arasında bir bağlantı gerçekleştiren özel kutsal nesnelere-aracıların işlevlerini içermektedir. Onların yardımıyla dünyevi ve diğer dünyalar arasındaki sınır aşılacağı düşünülmektedir. Böylece, Taşkentli Özbeklerin cenaze ve anma törenlerinde yer alan kumaş, arabuluculuk işlevlerini yerine getirerek onu öbür dünyadaki olumsuzluklardan koruduğu düşüncesi yaygın olduğuna tanık olmaktadır.

Bununla birlikte, kumaşın sembolik önemini sınırlamak, onu yalnızca diğer dünyalarla temas kurma işlevine indirgemek yanlış olur. Geleneksel Özbek kültürünün yanı sıra, diğer ulusların kültüründeki havlu daha geniş bir anlam yelpazesine sahiptir, kelimenin tam anlamıyla bir araçtır. P.A. Orlov’a göre, kumaş sadece dünyevi ve diğer dünyevi dünyaların birleşmesinin bir sembolü değil, aynı zamanda insanların birliğinin bir sembolüdür. Onun yardımıyla hem mitolojik, hem de sosyal bağlantılar kurulur⁶³.

Yeni akrabalar tarafından koruma çemberinde gelin olarak kabul edilmenin bir nevi sembolü olan düğün ritüellerinde sosyal bağların kurulması ve pekiştirilmesinde dokuma ürünlerin rolü açıkça ortaya çıkmaktadır. Örneğin, çöpçatanlık sırasında Taşkent Özbekleri arasında, bir rıza işareti olarak, gelinin ailesi masanın üzerine beyaz bir masa örtüsü koyulduğu görülür. “Kelin selam” (gelinin yeni ailesine bir türlü selamlama) töreninde yeni gelin konuklara havlu hediye eder⁶⁴. 20. yüzyılın 80’lerinde bir gelenek olarak kayınvalideye ve kayınpedere birer adet “cay-namaz” (üzerinde namaz kılınan bir halı) gelin tarafından hediye edilmesi görülmeye başlamıştır⁶⁵. Dokularla yapılan bu tür manipülasyonların, önemli bir eylemi yatıştırma ve koruma talebi olan bir tür fedakârlık olduğu varsayılabilir.

Böylece, kumaşın yardımıyla, insanlar ve diğer dünyanın güçleri arasındaki bağlantı bulunduğu, ayrıca toplumdaki sosyal bağlantılar dolaylı olarak bir tılsım haline geldiği anlaşılmaktadır. P.A. Orlov’a göre, bu anlamsal yük, kozmik ilkeyi ve insan yaşamını, insanların dünyasını ve ruhlar dünyasını birbirine bağlayabilen sensuz sayıda ipliği bir bütün halinde birleştirerek dokuma yoluyla bir tuval yapma yöntemine dayanmaktadır⁶⁶.

5. Baş Giysisi

Özbek kültüründe “romal” (bir çeşit baş örtüsü, yağlık) koruyucu vasıfa sahip kıyafetlerden biri sayılmaktadır. Özellikle, romalın düğünlerde kadın kıyafetinin ayrılmaz bir parçası olarak kullanıldığı görülmektedir. Böylece, onun temiz olmayan güçlerden koruyacağına inanılmaktadır. Gelin, baş örtüsüz tasavvur edilememektedir. Onun sadece saçını değil, baş kısmı ve yüzünün belirli bir kısmını romal ile kapatması lazım gelmektedir. Bu gelenek bugüne kadar büyük ölçüde kendini korumaktadır. Nitekim, düğün sırasında gelin kıyafetlerinde Avrupa tarzı geniş yayılmasına rağmen gelinin baş örtüsünü iki kat fata (romalın bir çeşidi) ile sardığı söz konusudur. Onun ilk katı simgesel olarak gelinin sadece yüzünü örtmekte ve böylece onun temiz olmayan güçlerden korunacağına inanılmaktadır⁶⁷.

Özbek geleneklerine göre, merhumun yüzünü beyaz dokuma bez ile örtülmesi lazım gelmektedir ve bu geleneğe katı bir biçimde uyulmaktadır. Bunun temelinde de merhumu kötü güçlerden korunma amacı güdülmektedir. Bununla ilişkili diğer bir uygulama ise beyaz dokuma bezle korumadır. Gözetlemelerimiz şunu göstermektedir ki, defin törenlerinde ataların ruhuna dua okunurken (yani merhumun diğer bir dünyaya geçişi

⁶⁰ J. Schneider, A.B. Weiner, “Cloth and the Organization of Human Experience”, *Current Anthropology*, Vol. 27.No. 2 (Apr., 1986), s. 178-184.

⁶¹ Yazarın saha çalışmaları malzemeleri. Taşkent şehri Bahar, Semerkant Darvaza, Türk-Korgan mahalleleri, 2009 yılı.

⁶² V. Orlov, *Veshniy mir udmurtov (k semantike material'noy kul'tury)*..., s. 160.

⁶³ V. Orlov, *Veshniy mir udmurtov (k semantike material'noy kul'tury)*..., s. 163.

⁶⁴ Yazarın saha çalışmaları malzemeleri. Taşkent şehri Semerkant Darvaza, Sağban mahalleleri, 1998 yılı.

⁶⁵ Yazarın saha çalışmaları malzemeleri. Taşkent şehri Semerkant Darvaza, Türk-Korgan mahalleleri, 2009 yılı.

⁶⁶ V. Orlov, *Veshniy mir udmurtov (k semantike material'noy kul'tury)*..., s. 165.

⁶⁷ Yazarın saha çalışmaları malzemeleri. Taşkent şehri Semerkant Darvaza, Türk-Korgan mahalleleri, 2009 yılı.

gerçekleşirken) merhumla vedalaşmaya gelen insanlara yemek sunulmakta, Taşkent mahallelerinin erkek ve kadın sakinlerinin böyle bir tören zamanında baş giysiyle kuşanması öngörülmektedir. Böylece, onların öbür dünya güçlerinden korunması amaçlanmaktadır.

P.A. Orlov'a göre, ibadet edilirken elbette baş giysinin bulundurulması şart bulunması onun kutsal yukarı ile bağlantılı olduğunu göstermektedir ki, bu gelenek pek çok toplulukların geleneklerinde göze çarpmaktadır⁶⁸. Baş giysisi ibadet anlarında "yabancı" ortamdaki koruduğu ve ilk nöbette koruyucu rolü üstlendiği söz konusudur. İbadet yaparken ilkin insanın saçının korunmasının yanı sıra, insanının tüm olarak örtüldüğü, yani "sarupa" (sözcük anlamıyla "baştan ayağa") taşıdığı görülmektedir. Sarupa insanın baştan ayağa kuşandığı anlamına gelmektedir⁶⁹. Son on yıllardaki gözetlemelerimizde Taşkent mahallesinde büyüyen Özbek kızının törenlerde başını romal ile örttüğü, bazen de simgesel olarak birer mendille kapattığına tanık olmuşuzdur.

Geleneksel Özbek kültüründe baş giysisi magik özelliğe sahip olarak algılanmıştır. Özellikle, onun saçını örttüğü ve bir çok şeyden koruduğuna inanılmıştır. İnanca göre, eğer kadının saçını diğer bir kültür temsilcisi görürse onun mutsuzluk getireceğine inanmışlardır⁷⁰. Saç ile⁷¹ "yasak" magiya (sihir) ilişkilendirilmiştir⁷².

SONUÇ

Böylece, Taşkentli Özbeklerin çoğu katmanlarında giyim kuşamla bağlantılı törensel ritüel (ayın)lerin daha çok yaşlı insanların arasında korunduğuna tanık oluyoruz. Bu tür gelenekler giysinin onu taşıyan insanı koruyacağı inancı yatmaktadır. Taşkent mahallelerinin sakinlerinden Özbekler giyim kuşamın insanı hem hayattayken, hem de vefatından sonra koruyacağı ve geçiş döneminde aracılık yaptığı şeklinde eskiden gelen bir geleneğin taşıyıcısıdır. Bunun temelinde de hayatın devamlı olarak dönüşlü olduğuna inanç söz konusudur. Bu görüş çok eski olup, çeşitli kadim inançlar: magiya (sihir), animizm (ruhlara inanma), fetişizm vb inançlarla sıkı sıkıyla bağlantılıdır. Birer muska (apotropi) olarak giyim kuşam Taşkentli Özbeklerin inanç sistemiyle bağlantılıdır ve daha çok olağanüstü güçlerin varlığına inanmak gibi bir düşünceyi kapsamaktadır.

Özbeklerde giysilerin koruma vasfına sahip olduğu inancında hem gayri İslamî, hem de İslamî geleneklerin tesiri hissedilmektedir. N.S. Terletskiy'in belirttiği gibi, "... İslama geçiş eski görüşleri yok etmemiştir ancak eski inançlarla bağlantılı düşüncelerin yeni ideolojik boyalara bürünerek yaşamaya devam etmesini sağlamıştır. Özellikle, şamanizm ve animizmin "normative" dinlere rağmen varlığını sürdürdüğü görülmektedir ...»⁷³.

Şüphesiz günümüzde Özbeklerin giyim kuşamında birçok değişim göze çarpmaktadır. Nitekim yeni doğmuş bebeğin giysileri, düğün ve merasim kıyafetlerinin biçim ve renk değiştirdiği söylenebilir. Bebeklerin gömleği dükkânlarda satılmaktadır. Batı Avrupa tarzı gelinlikler kiralanmaktadır. Taşkentli Özbek kadınlarının geleneksel törensel kıyafetiyle birlikte koyu renkli Avrupa tarzı fasonlu giysilerle kuşanma örf olmuştur. Bu tür elbiseler daha çok neşeli günler ve bayramlarda giyilmektedir. Bugünlerde çeşitli ritüel ve törenlere katılanların baş örtüsü takma gibi geleneklere fazla önem verilmediği anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra, onların magic (sihrî) anlamı da kendi önemini kaybetmekte olduğu söz konusudur.

KAYNAKÇA

ANDREYEV, M.S., *Tadzhiki doliny Khuf (verkhov'ya Amudar'i)*, Stalinabad: AN Tadzhikskoy SSR, 1958, Yyp. II.

BABAYEVA, N., BAKHTOVARSHOYEVA, L., "Savan", *Kostyum narodov Sredney Azii*, M., 1979

BAYBURIN, A.K., *Ritual v traditsionnoy kul'ture*, SPb.: Nauka, 1993, s. 217-223.

BIKZHANOVA, M.A., "Odezhda uzbechek Tashkenta kontsa XIX – nachala XX v.", *Kostyum narodov Sredney Azii (Istoriko-etnograficheskiye ocherki)*, M., 1979.

⁶⁸ V. Orlov, *Veshniy mir udmurtov (k semantike material'noy kul'tury)*..., s. 151.

⁶⁹ Orlov, *age*, s. 152.

⁷⁰ Yazarın saha çalışmaları malzemeleri. Taşkent şehri Sağban, Kökçe, Semerkant Darvaza, Kattabağ mahalleleri. 1998, 2000, 2009 yılları.

⁷¹ Saç, insanın bir parçası olarak bugünlerde bile sihirbazlar tarafından kullanılmaktadır.

⁷² "Yasak sihir" terimi üzerine bkz. Смирнова Е.Ю. Магия в традиционном мировоззрении: по материалам традиционной одежды сибирских татар // <http://www.ic.omskreg.ru/cultsib/trad/sm.htm>

⁷³ N.S. Terletskiy, "Nekotoryye aspekty pochitaniya derev'yev u osedlogo naseleniya Tsentral'noy Azii", *Tsentral'naya Aziya: Traditsiya v usloviyakh peremen*, SPb.: MAE RAN 2016 - kunstkamera.ru

TAŞKENT ÖZBEKLERİNİN KIYAFET KÜLTÜRÜNDE GİYSİNİN KORUMA İŞLEVİNE İLİŞKİN DÜŞÜNCELER

DAVLATOVA, S.T., *Qashqadaryo milliy kiyimlari: an'anaviylik va zamonaviylik*, Toshkent, Yangi asr avlodi 2006.

DYNIN, V.I., Oberezhnye funkcii zhilishcha i odezhdyy v russkoj narodnoj kul'ture XIX–XX vekov Filo Ariadne. 2018. № 2 № <http://filoariadne.esrae.ru/pdf/2018/2/216.pdf> (Müracaat edildiği tarih: 20.08.20).

GIRTS, K., *Interpretatsiya kul'tur*, Moskva ROSPEN 2004 (Elektron versiyon).

GORSHUNOVA, O.V., *Uzbekskaya zhenshchina. Sotsial'nyy status, sem'ya, religiya. Po materialam Ferganskoy doliny*, Moskva 2006.

GORB, K. G., PUGACHEVSKIY, A.A., “Sobaka v mirovykh religiyakh”, *Sobaki i religiya; mify, suyeveriya i magiya* / <https://www.setter.dog/stati/2302-sobaki-i-religija-mify-sueverija-magija.html> (Müracaat edildiği tarih: 20.08.2020).

GUBAYEVA, S.S., “Put' v zazerkal'ye”, *Sredneaziatskiy etnograficheskiy sbornik*, M., 2001, Vyp. 4.

GUBAYEVA, S.S., “Initsiatsionnyye obryady v pogrebal'no – pominal'nom obryade), *Etnograficheskoye Obozreniye*, №6, 2005.

GURA, A.V., “Brak”, *Slavyanskiye drevnosti: Etmolingvisticheskiy slovar'*. V 5-ti tomakh. T. I. (A-G), M.: Mezhdunarodnyye otnosheniya, 1995, s. 248. <https://docviewer.yandex.com>

IBRAGIMOVA, M.Y., *Traditsionnaya odezhdha i ukrasheniya naseleniya Surkhandar'inskogo oazisa (konets XIX – nachalo XX vv.)*, Avtoreferat na soiskaniye uchenoy stepeni kandidata istoricheskikh nauk, Tashkent 2004.

ISMOILOV KH., *An'anaviy üzbeq kiyimlari*, Toshkent 1979.

KARMSHEVA, B. X., “Arkhaicheskaya simbolika v pogrebal'no-pominal'noy obryadnosti uzbekov Fergany”, *Drevniye obryady verovaniya i kul'ty narodov Sredney Azii Istoriko-etnograficheskiye ocherki*, M., Nauka 1986.

KIL'KEYEV, V.N., *Teoretiko-metodologicheskiye printsipy kul'turnoy antropologii Klifforda Girtsa*, Dis... kand. filos. nauk, Smolensk 2009 / <https://www.dissercat.com/content/teoretiko-metodologicheskiye-principy-kulturnoi-antropologii-klifforda-girtsa> (Müracaat edildiği tarih: 20 Haziran 2020).

KOSMENKO, A.P., “Funktsiya i simbolika vepsskogo polotentsa”, *Fol'kloristika Karelii*, Petrozavodsk, 198.

LAVONEN, N.A., “Karel'skaya skatert': yeye funktsii v narodnom bytu i traditsionnoy obryadnosti”, *Obryady i verovaniya narodov Karelii*, Petrozavodsk, 1994

NURULLAYEVA, SH.K., *Traditsionnaya odezhdha ozbekov Khorezmskogo oazisa (konets XIX – pervaya polovina XX veka)*. Avtoreferat dissertatsii na soiskaniye uchenoy stepeni kandidata istoricheskikh nauk, Tashkent 2011.

ORLOV, V., *Veshniy mir udmurtov (k semantike material'noy kul'tury)*, Diss...kand.ist.nauk, Ижевск, 1999.

PAYZIYEVA, M., *Traditsionnyye i sovremennyye pokhoronno-pominal'nyye obryady uzbekov (na materialakh g. Tashkenta)*, Tashkent 2014,

POPOVA, Ye.V., *Semeynyye obychai i obryady besermyan (nachala XX – 90-yye gg. XX v.)*, Izhevsk 1998.

POTEBNYA, A.A., *Simvol i mif v narodnoy kul'ture*, M.: Labirint, 2000.

RASSUDOVA, R.Y., “Sravnitel'naya kharakteristika muzhskoy odezhdyy naseleniya Fergano-Tashkentskogo regiona (XIX – XX vv.)”, *Traditsionnaya odezhdha narodov Sredney Azii i Kazakhstana*, M., 1989.

RAVDONIKAS, T.D., *Essays on the history of clothing of the population of the North-Western Caucasus*, L., 1990.

RUZIYEVA, M., “Posmertnaya i traurnaya odezhdha uzbekov g. Tashkenta”, *Kostyum narodov Sredney Azii (Istoriko-etnograficheskiye ocherki)*, M., 1979, s. 169-174;

SCHNEIDER, J., WEINER A.B., “Cloth and the Organization of Human Experience”, *Current Anthropology*, Vol. 27. No. 2 (Apr., 1986), s. 178-184.

SHANIYAZOV, K.SH., Kh. ISMOILOV, *Etnograficheskiye ocherki material'noy kul'tury kontsa XIX – nachala XX v.*, Tashkent 1981.

SHARAPOV, V.E., «Kontsepsiya» chelovecheskogo tela v traditsionnom mirovozzrenii komi”, *Gendernaya teoriya i istoricheskoye znaniye*, Materialy seminarov, Syktyvkar 2004.

SHUKUROV, SH.M., *Iskusstvo srednevekovogo Irana: formirovaniye printsipov izobrazitel'nosti*, M.: Nauka, 1989.

SMIRNOVA, Ye.YU., Magiya v traditsionnom mirovozzrenii: po materialam traditsionnoy odezhdyy sibirskikh tatar // <http://www.ic.omskreg.ru/cultsib/trad/sm.htm>

SNESAREV, G.P., *Relikty do musul'manskikh verovaniy u uzbekov Khorezma*, M., 1969,

SULTANGAREYEVA, R.A., *Semeynobytovoy obryadovyy fol'klor bashkirskogo naroda*, Ufa 1998,

SUKHAREVA, O.A., “Drevniye cherty v formakh golovnykh uborov narodov Sredney Azii”, *Sredneaziatskiy etnograficheskiy sbornik*, M., 1954, Vyp. 1, s. 299-353.

SUKHAREVA, O.A., *Opyt analiza pokroyev traditsionnoy «tunikoobraznoy» sredneaziatskoy odezhdyy v plane ikh istorii v evolyutsii (Istoriko-etnograficheskiye ocherki)*, M., 1979, s. 77-102.

SUKHAREVA, O.A., *Istoriya sredneaziatskogo kostyuma. Samarkand (2-ya polovina XIX – nachalo XX v.)*, M., 1982.

TOLSTOY, N.I., *Yazyk i narodnaya kul'tura. Ocherki po slavyanskoy mifologii i etnolingvistike*, M., 1995.

TOPORKOV, P.L., “Simvolika i ritual'nyye funktsii predmetov material'noy kul'tury”, *Etnograficheskoye izucheniye znakovykh sredstv kul'tury*, L., 1989.

TOLEUBAYEV, A.T., *Relikty doislamskikh verovaniy v semeynoy obryadnosti kazakhov (XIX - nachalo XX vv.)*, Alma-Ata: Galym, 1991.

Tyurkoyazychnykh narodov mifologiya, Mify narodov mira. Entsiklopediya v dvukh tomakh. Vtoroye izdaniye, Moskva 1987.

TERLETSKIY, N.S., “Nekotoryye aspekty pochitaniya derev'yeu u osedlogo naseleniya Tsentral'noy Azii”, *Tsentral'naya Aziya: Traditsiya v usloviyakh peremen*, SPb.: MAE RAN 2016 - kunstkamera.ru

KHRISTOLYUBOVA, L.S., *Semeynyye obryady udmurtov*, Izhevsk: Udmurtiya 1984.

ZUNUNOVA, G. SH., *Material'naya kul'tura uzbekov Tashkenta: transformatsiya traditsiy (XX – nachalo XXI vv.)*, Tashkent, 2013.

CHVYR', L.A., “Tri «chilla» u tadjhikov”, *Etnografiya Tadjhikistana. Sbornik statey*, Dushanbe 1985.

Taşkent mahalle sakinleri kaynak kişileri listesi

1. Alimuhamedova Rozigül, doğum tarihi: 1949, Yangi-Şehir mahallesi
2. Alihocayeva Vazira, doğum tarihi: 1919, Yangi-Şehir mahallesi
3. Salimov Nacim, doğum tarihi: 1917, Sağban mahallesi
4. İşanov Tursun, doğum tarihi: 1911r., Sağban mahallesi
5. Aliyeva Corahan, doğum tarihi: 1914, Aklan mahallesi
6. Mahkamova Tacinisa, doğum tarihi: 1919, Aklan mahallesi
7. Agzamova Rabiya, doğum tarihi: 1931, Kökça mahallesi
8. Hocayeva Hayri, doğum tarihi: 1910, Kökça mahallesi
9. Sadıkova Gülçehra, doğum tarihi: 1983, Sebzar mahallesi
10. Azizova Ambar, doğum tarihi: 1924, Çukur-köprük mahallesi
11. Sadıkova Unsin, doğum tarihi: 1913; Çukur-köprük mahallesi
12. Maksudova Farida, doğum tarihi: 1934, Semerkant-Darvaza mahallesi
13. Abdullayeva Mavcud, doğum tarihi: 1954, Semerkant-Darvaza mahallesi
14. Nabiyeva Rahbar, doğum tarihi: 1912; Semerkant-Darvaza mahallesi

TAŞKENT ÖZBEKLERİNİN KIYAFET KÜLTÜRÜNDE GİYSİNİN KORUMA İŞLEVİNE İLİŞKİN DÜŞÜNCELER

15. Abdullabekova Manzura, doğum tarihi: 1958, Kuştut mahallesi
16. Abdullabekova Savri, doğum tarihi: 1921, Kuştut mahallesi
17. İsmailova Saida, doğum tarihi: 1944; Bahar mahallesi
18. Mahmudova İnabat, doğum tarihi: 1937, Bahar mahallesi
19. Nazirova Matluba, doğum tarihi: 1921; Bahar mahallesi
20. Muhabbet apa, doğum tarihi: 1955; Türk-korgan mahallesi
21. Davran aka, doğum tarihi: 1938; Türk-korgan mahallesi

RESİMLER

Resim 1: Kaynak kişi. Yazarın çektiği fotoğraf albümünden.

Resim 2: Kaynak kişi. Taşkent, 2009. Yazarın çektiği fotoğraf albümünden.

Resim 3: *Payanadaz* - Damat eşikten girerken ayakları altına döşenen halı türü. Taşkent 2005. Yazarın çektiği fotoğraf albümünden.

Resim 4: Çağdaş Özbek gelinin düğün kıyafetleri. Taşkent, 2009. Yazarın çektiği fotoğraflar albümünden.

Resim 5: Beşik. Mindan köyü. Fergana ili, Özbekistan.

**TAŞKENT ÖZBEKLERİNİN KIYAFET KÜLTÜRÜNDE GİYSİNİN KORUMA İŞLEVİNE İLİŞKİN
DÜŞÜNCELER**

Resim 6: Yas kıyafetleri. Taşkent, 19.- yüzyılın sonu – 20. yüzyılın başı. Ressam Usta Mumin (A.N. Nikolayev). Özbekistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi Sanat Enstitüsü Arşivinde korunan Taşkent Özbeklerinin giysileri fotoğrafları albümünden.